

Bu Atlı Geçide Gider Romanında Osmanlı Değerlendirmesi

Yakup ÇELİK*

ÖZ

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Yıldırım Bayezid dönemini anlattığı *Bu Atlı Geçide Gider* romanında; Osmanlı'daki aile, birey, toplum, eğitim konuları üzerinde durur, dönemin tarihsel olaylarını bu çerçeve içerisinde işler. 1360 - 1389 yılları arasını konu alan romanda, Şehzade Bayezid'in bir lider olarak yetiştirilmesi dışında, dönemin sosyal ve siyasal hayatı içerisinde yer alan önemli insanların, çocukluklarından itibaren hoşgörü çevresinde gözetilmeleri de söz konusudur. Sepetçioğlu; Somuncu Baba, Demirci Boran Usta, İne Bey, Kara Mustafa adlı roman kişileri çevresinde Osmanlı'nın çocuğa ve eğitime verdiği önemi de ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, *Bu Atlı Geçide Gider*, Osmanlı İmparatorluğu, tarihî roman.

ABSTRACT

An Evaluation of the Ottoman Life through the Novel, *Bu Atlı Geçide Gider* (this Horseman Goes to the Pass)

Mustafa Necati Sepetioęlu focuses on the family, individual, social, and educational issues in the novel entitled *Bu Atlı Geçide Gider*, and he treats the historical events of the period in this framework. In the novel, whose subject focus is the period between the years 1360 and 1389, how Prince Bayezid was trained as a leader as well as how people of stature who have roles in the social and the political life are cared for with tolerance from their childhood. Sepetioęlu manifests the value given to education and children in the Ottoman society through the characters named Somuncu Baba, Demirci Boran Usta, İne Bey, and Kara Mustafa.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, *Bu Atlı Geçide Gider*, the Ottoman Empire, historical novel.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun 'Dünkü Türkiye Dizisi'ne ait tarihî romanlarında on birinci yüzyıldan İstanbul'un fethine kadar, Selçuklular ve Osmanlı döneminin hikâyesi anlatılmaktadır. Yani Osmanlı'nın İmparatorluğa dönüşme çizgisi nakledilmektedir. Bu dizi dört başlık altında değerlendirilebilecek on iki romandan oluşmaktadır.

* Doç. Dr., Bařkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi / Ankara, e-posta: ycelik@baskent.edu.tr

1. Selçuklu Üçlemesi (*Kilit, Anahtar, Kapı*).
2. İlk Osmanlı Üçlemesi (*Konak, Çatı, Üçler-Yediler-Kırklar*).
3. Şeyh Bedreddin-Timur-Bayezid Üçlemesi (*Bu Atlı Geçide Gider, Geçitteki Ülke, Darağacı*).
4. Fatih Üçlemesi (*Ebemkuşağı, Sabır, Gece Vaktinde Gündönümü*).

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Dünkü Türkiye serisinin üçüncü grubu Yıldırım dairesidir. Burada Yıldırım Bayezid, Timur ve Şeyh Bedreddin etrafındaki tarihsel olaylar, Fatih dönemine kadar taşınır.

Üçlünün ilk kitabı *Bu Atlı Geçide Gider*'de Sepetçioğlu; Şeyh Bedreddin'in ve Yıldırım Bayezid'in çocukluk dönemlerinden başlayarak Osmanlı'nın bir dönemini anlatır. Burada Yıldırım Bayezid'in yetişme tarzı, eğitilmesi, Osmanlı'da şehzadenin yetişmesine verilen önem; 1360-1389 döneminin sosyal ve siyasal şartları göz önüne alınarak sunulmaktadır.

Sepetçioğlu, bu romanında, Osmanlı'nın bilinen tarihinin içini doldururken, daha doğrusu aydınlatılmamış ayrıntıları dikkatlere sunarken imparatorluk ruhunun nasıl oluştuğunu öncelikle eğitim sisteminden hareketle vermektedir. Bu eğitim sürecinde Yıldırım Bayezid haricinde dönemin sosyal ve siyasal hayatında önemli rol oynayacak beş çocuk daha vardır.

Murat I (hüdavendigar) padişahdır. Romanın kahramanlarından Kara Mustafa, kimsesiz beş çocuğu Bursa'da Somuncu Baba'nın yanına getirir ve onunla konuşur. Bu çocuklar eğitim alacakları Kumral Dede Konağı'na teslim edileceklerdir.

Kara Mustafa'nın Somuncu Babanın yanına getirdiği ve okuyucunun kişisel özellikleriyle orada tanıdığı beş çocuk, farklı özellikleriyle dikkat çeker. Kara Mustafa'nın devşirme olan çocuklara verdiği bazı takma isimlerle bu çocukları tanırız: Simavnalı Bedrettin, şehit çocuğu Doğan, Börklüce Mustafa, Torlak Kemal ve Samet (Ecevit).

Bedrettin, Edirne'ye ailesine gönderilmek üzere oraya gidecek olan kervancıbaşına teslim edilecektir. Doğan, bir müddet Kumral Dede Konağında kalacaktır. Kemal, Mustafa ve Samet dil öğrenmek ve yetiştirilmek üzere Türkmen ailelerin yanlarına yerleştirilecektir.

Bu çocukların Somuncu Babanın yanına gelmesi, Somuncu Babanın onlarla konuşmaları, Kara Mustafa ile çocuklar üzerine yapılan değerlendirmeler; Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Osmanlı'da çocukların, özellikle kimsesiz çocukların yetiştirilmeleri hususunu, sahiplenmenin küçük yaşlardan başladığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Somuncu Baba, çocuklardan yetiştirmek üzere Bedrettin'i ister. Aralarındaki konuşma, Osmanlı'daki kimsesiz çocuklara sahip çıkmanın işleyişi bakımından da, toplumsal duyarlılık bakımından da önemlidir:

“Kara Mustafa eski durumundan azıcık dikleşti: ‘Anlarım’ dedi. ‘İşim bu benim Somuncu Baba. Nice bin çocuk getirip götürdüm. Her birini ayda bir yılda bir uğrar sorarım, gidişatlarını görürüm. Yeniçeri olanlarının bile sonunu bırakmamışımdır. Bu üç oğlan...? Şimdiyecek hiç görmedim bu üçüne benzeyenini.’

‘Yolunu bulsan da Bedrettin’i bana bıraksan?’

‘Olmayacağını bilirsin de neden beni yorarsın hay sakalına kurban olduğum Somuncu Babam? Anası babası belli bir Türkmen çocuğuna, anası babası sağken Murad Beğimiz bile sahiplenebilir mi? Benim şimdi bu Bedreddin’i Kumral Dede konağına götürmem gerek; orada bu çocuğu bir dervişin alması gerek, Edirne’ye ulaşacak ilk kervana katılmaları gerek... Kervan Edirne’ye varıp daha konaklamadan, ayaklarının tozu silinmeden çocuğun ana babasının bulunması, emanetin teslim edilmesi gerek. Bunca sultan gereği apaçık beni bağlıyorken ben nasıl taşra çıkarım kurbanı olduğum. Sen bu Somuncu Babalığın ile bir daha selam verir misin.” (2004, s. 14-15).

Bu satırlarda, bir aşiretten başlayarak devlet (imparatorluk) olmaya adım adım giden toplumsal kenetlenme süreci ve topluluğu oluşturan insanlar arasındaki sevgi – saygı – töre ilişkisi dikkat çekicidir. *Bu Atlı Geçide Gider* romanının bu ilk bölümlerinde, Somuncu Baba’nın çocuklara sevecen davranışı, Kara Mustafa’nın sorumluluk anlayışı, çocukların farklı özellikleri çevresinde verilmektedir. Bu çocuklardan bazıları (Börklüce Mustafa, biraz da Bedrettin) haince tavırlar sergilerler. Onların bu davranışları ve Osmanlı’nın onlara karşı şefkati, Sepetçioğlu’nun Osmanlı’nın insana verdiği değeri ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu Atlı Geçide Gider romanının toplumsal eğitim boyutundaki bir başka yansıması Yıldırım Bayezid’in yetişmesi ile ilgilidir. Bu yetiştirmede çeşitli olaylar vesilesiyle karşılaştığımız üç önemli kişiden bahsetmemiz gerekmektedir: Somuncu Baba, İne Bey, Demirci Boran Usta. Burada, Yıldırım Bayezid’in İne Bey ve Boran Usta ile olan ilişkisi önemlidir. İne Bey ile olan ilişki şöyle gelişir: Bayezid, İne Bey’in sakar atına binmek ister, İne Bey, da sıkıntı olabileceğini düşünerek atının huysuzluğunu söyler. Koruma endişesinden kaynaklanan bu sözler üzerine Bayezid’in verdiği cevap bir liderin adım adım geldiğini gösterir niteliktedir:

“ ‘Daha iyi, dedi sesi koşarak; kuzu gibi atlara binmek er kişinin kârı mıdır? İne Beyin çırağı isem sakar atlara binmeliyim. Murad Beyin oğluy-sam on kere sakar atlara binmeliyim. Ben Bayezid Beysem, hani Bayezid Bey olacaksam eğer on kere bin sakar atlar gerektir bana. Dedemiz Osman Beydir, kuzularla oynaşmamıştır. Oynaşmış mıdır?’ İne Beye atını bırakıp gitmek düşüyordu. Bayezid’in inadını bilirdi, bilirdi ama henüz çocuk zorlamasındaki bu inada da alışmıştı, hoşuna bile gidiyordu. Zaman zaman Bayezid Beyin inadını kamçılamaktan hoşlandığı da olurdu” (s. 38-39).

İne Beyin yolda karşılaştıkları bir yılana davranışı, Yıldırım Bayezid'in ağlamasına neden olur. Olay şöyle gelişir: Yolda başını uzatmış bir yılana rastlarlar. Bayezid yılının hemen öldürülmesini ister. Ancak İne Bey, yılının su istediğini fark eder, Bayezid, yılının başının ezilmesi gerektiğini söyler. İne Beyin verdiği cevap dikkat çekicidir: "Dara düşmüş yılının başını ezmek marifet değil. Dediğin yılana rastlarsan benden izin sana, ez başını. Bu şimdi su istiyor bizden. Hele geri dur bakayım sen, ne de olsa hayvandır altı üstü" (s. 57).

Bu konuşmadan sonra, İne Bey yılana su verir. Yılan bir müddet sonra otların arasından süzülür gider. Yıldırım Bayezid da, sultanlığına bakmasızın "yaşın yaşın" ağlamaya başlar.

Sepetçioğlu'nun anlattığı bu olaylar tarih kitaplarında yoktur, tarih belgeleri içerisinde de yer almazlar. Bunlar yazarın, dönemlerin içini insani ayrıntılarla doldurmak üzere hayal dünyasından "nasıl olabilirler" üzerine ürettiği kurgulamalardır. Ancak bu kurgulamalar, 600 yıl sürmüş bir imparatorluğun ruhuna, dönemin ekonomik ve sosyal şartlarına uygun tarzda düzenlenmelidir. Sepetçioğlu, 1300'lü yılların sonu ile 1400'lü yılların başındaki yaşama tarzını, insanların aralarındaki ilişkileri, Türk - Müslüman kimliğinin gereklerini de göz önünde bulundurarak sunmaktadır. Büyüklere, öğretmene saygı, zayıflara, düşkünlere yardım, yaşın gerektirdiği davranış değerlerini barındırmak gibi.

Romanın konu alındığı zaman diliminde Osmanlının topu keşfetmesi söz konusudur. Mustafa Necati Sepetçioğlu, bu askerî gelişmenin çocuklar ve halk tarafından algılanma biçimini, Osmanlının bağlı bulunduğu davranış değerlerini de irdeleyerek dile getirir.

Çocuklar Somuncu Babanın fırınında iken bir patlama sesi duyarlar. Teleşanırlar. Biraz sonra bir atlının son hızla patlamanın olduğu yere, yani geçide doğru gittiğini görürler. Bu, Şehzade Bayezid Beydir. O da, fırında bulunan çocuklarla aynı yaşlardadır. Somuncu Baba, Demirci Boran Ustanın top döktüğünü, onu denemiş olabileceğini söyler. Somuncu Baba "çocuk denecek yaşta" olan Bayezid'in atını öyle dolu dizgin, geçide doğru sürmesini hoş karşılamamıştır. Sepetçioğlu romanda olayı şöyle anlatır:

"Düzün başladığı yerde yukarı, Demirci Boran Ustanın gümeleli geçidine dönük bir atlı, atını salıvermişti dörtnala; şu çocuklardan daha büyük olmadığı seçiliyordu. At yukarı, geçide doğru akıyor muydu, sünyüyor muydu ne... Belki de hırslı bir dörtnalda kayıyordu. Çocuk atın yeelerine doğru kaymıştı." (s.29).

Somuncu Babanın fırınında bulunanların bu durumu değerlendirmesi de ilgi çekicidir. Somuncu Baba haricindekiler davranışı kahramanca bulurlar. Ancak Somuncu Baba, geçide at sürmenin tehlikeli olduğunu, temkinli olma-

sı gerektiğini söyler. Bu sözler, cesaretin yanında, bilincin de Osmanlı'daki sürekli varlığını ortaya koyar niteliktedir. Tehlikeli işlere bir şehzadenin atılmasını, Osmanlının varlığını devam ettirmesi bakımından değerlendirir ve gereksiz bir davranış olduğunu belirtir. Bu bakımdan Şeyh Edebalı ile başlayan bilge insan; burada yerini Somuncu Baba'ya bırakmıştır diyebiliriz.

Demirci Boran Usta, daha sonra Bayezid ile dost olur. Demirci Boran Usta, önceleri Bayezid'in adını beğenmez. 'Adın Türkmen adı olsaydı daha severdim' der. 'Atam öyle koymuş' cevabı karşısında da saygısını belirtir Boran Usta. Bayezid'in 'gel babamın yanında, karnın tok çalış' teklifine sıcak bakmaz. 'Karnım tok olursa çalışmam' der. Burada kendi çıkarını değil, toplumun yararını gözeten, toplum yararını bir yüksek değer haline getiren davranış söz konusudur.

Somuncu Baba, Kara Mustafa, İne Bey, Demirci Boran Usta gibi şahsiyetler, Osmanlı İmparatorluğu'nda halkı temsil eden kişilerdir. Bu kişilerin anlatılması, dönemin yaşayış tarzını da gözler önüne sermek ve birinci derecedeki tarih şahsiyetlerini daha iyi tanıtmak endişesinden kaynaklanmaktadır.

Romanda çocuklar Kumral Dede konağına teslim edilirler. Yalnız Samet (Ecevit), ilk günkü davranışları doğrultusunda oradan kaçmıştır. Roman, Kosova Meydan Muharebesi'nde Murat Beyin şehit olduğu günün anlatılmasına kadar sürer. Murat Bey'in ölümünden sonra Yıldırım Bayezid padişah olur. Yıldırım Bayezid, Doğan Beye Niğbolu Beyliğini verir.

Romanın son kısmında Yıldırım Bayezid'in dördüncü oğlunun doğduğu haberi gelir. Adını Mehmet koyarlar. Romanda Bedrettin'in yetişmesi, Timur'a; Mısır'a ve Sakız'a gitmesi, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in savaştan kaçmaları, sonra birbirlerine rastlamaları ve Timur'a gitmeleri, daha sonra da Bedrettin'le karşılaşmaları ve bir keşişin davetine uyarak Sakız'a gitmeleri vardır. Bu olaylar, Osmanlı'nın hem insan yetiştirmeye verdiği önemi ortaya koymakta hem de hoşgörüsünü gözler önüne sermektedir.

Roman içerisinde Yıldırım Bayezid'in Timur'a sürekli dikkat etmesi de, ileride olacak çatışmaların habercisi niteliğindedir. Romanda Bedrettin üzerinde özellikle durulur. Simavnalı Bedrettin, Edirne kadısının oğludur, annesi de Hristiyandır. Romanın sonunda okuduklarının tümünü Nil'e atması oldukça önemlidir. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Darağacı* romanı Bedrettin olayının ayrıntılarına yer verir.

Bu Atlı Geçide Gider romanında kadın kahramanlar da, devletin ilerlemesi bakımından oldukça dikkate değer. Bayezid'in Germiyan Beyinin kızı Devlet Hatun ile evlenmesi ve Kütahya'yı hediye olarak alması devlet töresinin işleyişi bakımından önemlidir. Sepetçioğlu'nun romanları içerisinde tek aşk olayı diyebileceğimiz Doğan - Alanur arasındaki aşk ve bu aşkın evlilikle sonuçlanması, bu romanın bir özelliği olarak belirtilmelidir.

Romanda ayrıca Timur'un kişiliği, özellikleri, ihtirası ve huzursuzluğu, kişiliğinde görülen değişmeler, okuma ve öğrenme merakı da anlatılır. Sepetçioğlu, burada Osmanlı'nın bir dönemini, Timur - Bayezid çatışmasının başlangıcını ve bu çatışmanın nedenleri diyebileceğimiz olayları işler. Yazar, Timur'u hırsını, aklının önüne geçmiş bir lider olarak gösterir. Ayrıca, Osmanlı'nın ilerleyişine ket vurduğu için de onu affetmez. Sürekli bu bakış açısı ile değerlendirir.

Sepetçioğlu'nun Osmanlı değerlendirmesinde, herkesin işini severek ve hakkıyla yapması söz konusudur. Bu bakımdan fırıncı Somuncu Baba'nın ekmeği pişirmesi ve Kara Mustafa'nın davranışları önemlidir. Fırıncı Somuncu Baba'nın ekmeği pişirirken gösterdiği titizliğe ve fırıncılığı çok iyi etüd etmiş yazarın anlatımına dikkat edelim:

"Somuncu Baba fırının kapağını iyice açtı. Ucu ıslak çuval dolmalı sırlıklarla fırının içini pakladı, yanar korları sağ dibe topladı, eğilip gözledi fırının içini dipten doruğa: 'Tavda' dedi. 'Hamuru sürmeli artık.' İnce uzun tahta küreği aldı kemerden, tezgaha koydu, unladı... önce somunları sıraladı. Zikirde bir derviş de, duada bir mümin de ancak bu kadar kendinden geçebilirdi; gözleri ancak bu kadar incelebilir, yüzü bu kadar yeğnilirdi... somun dizili ilk küreği fırına kuş kanadı çırpmasında sürüp yerleştirdi, boşaltıp çekti. Son pideyi de fırına sürdükten sonra kapağı usulca örtene kadar ağız açmadı" (s.21).

Sepetçioğlu adı geçen romanında Müslüman-Türk toplumunda 'töre'nin hâkim olduğu bir yaşama tarzının gerekliliğini ortaya koyar. Osmanlı'daki ihtişamın ve başarının arkasında bu yaşayış tarzının olduğunu göstermeye çalışır.

Bu Atlı Geçide Gider ve diğer romanlarında, tarihten gelen veya kurgulanmış şahsiyetlerin tümü savaşta ve barışta dinine son derece bağlıdır. *Bu Atlı Geçide Gider* romanında Sultan I. Murat, savaş öncesi sabaha kadar namaz kılar, Allah'tan şehitlik niyaz eder. Kara Mustafa, çocuk olan Bedrettin ve Doğan, günlerce süren yolculuklarında oruçlarını bırakmazlar. Oruç, çocukların davranışlarını yönlendiren, bir bakıma da toplumsal bağı sağlayan en önemli öge gibi gösterilir. (Geniş bilgi için Zengin: 2000).

Kaynaklar

- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2004), *Bu Atlı Geçide Gider*, İrfan Yayınları, İstanbul.
- Zengin, Nesrin (2000), *Gençlik Edebiyatı ve Eğitim Değerleri Açısından Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Dünkü Türkiye Dizisindeki Tarihi Romanlarının İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.